

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата економічних наук, доцента

Богача Юрія Аркадійовича

на дисертацію Ларіонової Катерини Андріївни на тему:

«Регіональний контекст розвитку електронної демократії в Україні»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

281 – Публічне управління та адміністрування

Актуальність теми. Сучасні трансформації публічного управління в Україні відбуваються під впливом надзвичайних подій як глобального характеру – швидка цифровізація та інституційна нестабільність, так і суто національного – повномасштабна війна та гуманітарна криза. В умовах, коли традиційні форми участі громадян в управлінні зазнають обмежень, зростає роль цифрових інструментів, здатних забезпечити зворотний зв'язок, підтримку легітимності та сталість рішень. Дисертаційне дослідження К. Ларіонової реагує саме на цю точку напруги – між розпадом традиційних інституційних форм і пошуком нової функціональності для цифрової участі. Воно ставить питання не про майбутнє технологій, а про майбутнє довіри, спільної дії й управлінської відповідальності в умовах системної кризи.

Традиційно вивчення електронної демократії здебільшого зосереджене на мирному контексті та централізованих рішеннях. Запропонований у дисертації аналітичний кут зору із фокусом на локальний рівень електронної демократії під час війни дозволяє поставити нові теоретичні питання: які цифрові механізми здатні підтримувати публічну комунікацію та участь у ситуаціях крайньої нестабільності? Як саме трансформуються функції електронної участі під впливом екзистенційних загроз? У цьому контексті робота слугує спробою не лише зафіксувати емпіричні зрушення, а й запропонувати рамку для інтерпретації цифрової демократії як адаптивної, а не лише процедурної форми врядування. У практичному вимірі така оптика дає змогу виявити точки стійкості та вразливості муніципального управління, визначити сценарії

реанімації е-процесів та розробити реалістичні підходи до їх інституціоналізації у відновлювальний період.

Наукова новизна дисертації. Дослідження демонструє зрілу авторську позицію, яка полягає в тому, щоб розглядати електронну демократію не як набір електронних інструментів, а як форму адаптивного самоврядування, здатну трансформуватися в умовах кризи. Цей фокус дозволив дисертантці сформулювати авторський аналітичний підхід, що поєднує класифікаційні моделі демократії, фрейм-аналіз, оцінку інституційної зрілості та рефлексію щодо цифрової суб'єктності. Логіка дослідження виписана чітко, а концептуальна рамка дає змогу переосмислити роль технологій у взаємодії громади з владою.

Дисертаційне дослідження характеризується значною кількістю як теоретичних, так і прикладних результатів, що мають самостійне наукове значення. Найважливішим теоретичним внеском є розробка авторської тривимірної моделі регіональної електронної участі, яка охоплює тип демократичної практики, джерело ініціативи та форму реалізації участі. Зазначена модель дозволяє здійснювати комплексний аналіз цифрових форм залучення громадян у публічне управління на регіональному рівні, з урахуванням ступеня інституціоналізації, інтенсивності використання та типу комунікаційної взаємодії. На цій основі авторкою сформульовано оригінальне визначення поняття «регіональна електронна демократія», що враховує міждисциплінарний характер феномена та контекст локального врядування.

До вагомих прикладних результатів варто віднести розробку авторського методичного підходу до прогнозування динаміки впровадження інновацій у сфері електронної участі. Він базується на використанні агентно-орієнтованого моделювання з урахуванням параметрів цифрових компетентностей, соціальної структури та територіальних особливостей. У роботі запропоновано Індекс саботажу електронної демократії (ІСеД) як інструмент кількісного виміру адміністративної інертності та імітаційних практик у сфері цифрової участі. Інструментарій індексу визначається оригінальністю обраних індикаторів, а також аналітичною інтерпретацією результатів, орієнтованою на виявлення зон

дисфункції в управлінських практиках. Окрім того, дисертанткою обгрунтовано алгоритм пілотного впровадження плинної демократії в регіонах України, який охоплює низку технічних, нормативних та організаційних кроків і містить елементи превентивного аналізу делегованих рішень та індикаторів ризику.

Окремо слід відзначити подальший розвиток, наданий у роботі низці теоретико-методологічних положень: застосуванню логіко-семантичного підходу до дефінітивного аналізу понять цифрової демократії; інструментарію кластерного аналізу в оцінюванні цифрової готовності громад; а також концептуалізації соціотехнічної структури впровадження плинної демократії, адаптованої до українського інституційного контексту. У сукупності ці результати свідчать про здатність дисертантки до самостійного наукового мислення, формулювання нових підходів та розробки практично орієнтованих рішень у сфері публічного управління.

Методологія дисертації вирізняється продуманістю та відповідністю дослідницькому завданню осмислити регіональну електронну демократію як процес, залежний від соціального контексту, інституційної зрілості та технологічної інфраструктури. Особливо варто відзначити використання тривимірного аналітичного каркасу (технологічний, інституційний, агентський виміри), який авторка послідовно тримає у всіх частинах дослідження. Обгрунтованість вибору методів і послідовність їх застосування свідчать про належний рівень наукової культури та аналітичного мислення дисертантки. Застосування міждисциплінарного підходу – зокрема поєднання управлінського, політологічного, інформаційного та соціологічного ракурсів – забезпечило глибину інтерпретації досліджуваного феномена.

Окремої уваги заслуговує інноваційний характер методологічного підходу. Авторка адаптує та розширює використання інструментів, які зазвичай застосовуються в інших контекстах. Зокрема, агент-орієнтованого моделювання, що здебільшого використовується у сфері економіки або маркетингу, залучено для моделювання динаміки впровадження плинної демократії як соціотехнічної інновації. При цьому моделювання не є абстрактним, а ґрунтується на параметрах, релевантних українському контексту

– з урахуванням інституційної щільності, цифрової компетентності та структурних особливостей середовищ. Так само фрейм-аналіз, традиційно притаманний медіа- та культурологічним дослідженням, тут застосовано для розмежування понять у царині публічного управління, що дозволяє уточнити дефініції через інтерпретацію смислових меж і конотацій. Подібна міждисциплінарна гнучкість свідчить про належний рівень методологічної культури дослідниці.

Практична значущість дослідження. Результати дисертації мають безпосередній прикладний потенціал. Розроблений Індекс саботажу електронної демократії може бути використаний для аудиту управлінської спроможності органів місцевого самоврядування та виявлення проблемних місць цифрової взаємодії. Агентно-орієнтована модель дозволяє здійснювати сценарне планування інноваційних практик участі з урахуванням цифрової готовності, соціальної структури та ймовірної динаміки включення громадян. Алгоритм впровадження плинної демократії, запропонований авторкою, є цінним для проєктного управління та може бути застосований як на рівні окремих громад, так і в рамках державної політики з відновлення демократії після війни. Таким чином, робота не лише описує реальність, а пропонує інструменти її конструктивної трансформації.

Практична значущість дослідження не є декларативною: окремі ідеї та аналітичні підходи, сформульовані дисертанткою, вже знайшли відображення в роботі науково-дослідних установ – Придніпровського наукового центру НАН України і МОН України та науково-навчального інституту «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» УДУНТ, а також були використані в діяльності органів публічного управління як на регіональному, так і на локальному рівнях. Це підтверджує релевантність і затребуваність отриманих результатів для практики публічного врядування в умовах сучасних викликів.

Зауваження та дискусійні положення. Попри відповідність дисертації встановленим вимогам та її загальну завершеність, до окремих аспектів

дослідження можуть бути висловлені зауваження, що стосуються логіки застосування методів, обсягу емпіричної бази чи меж інтерпретацій:

1. Застосування фрейм-аналізу для дефінітивного розмежування понять і конструювання власної концептуальної схеми є сильним аналітичним кроком. Водночас виникає запитання щодо узагальнюваності такого підходу: фрейми, сформульовані в межах дисертації на с. 55-56, значною мірою спираються на авторську інтерпретацію. У перспективі постає завдання перевірки відтворюваності цієї фреймової структури у ширшому масиві емпіричних даних або адаптації методики для різних наукових завдань у галузі публічного управління.

2. Попри теоретичну аргументацію й алгоритмізацію пілотного впровадження плинної демократії, запропонована на с. 195-196 модель залишається достатньо складною для практичного втілення без залучення зовнішнього методичного супроводу або проведення окремих етапів проєктного моделювання. Зокрема, деякі елементи механізмів делегування та аналітики репутаційних ризиків потребують подальшої адаптації до реальних управлінських умов, які характеризуються обмеженістю ресурсів, недостатнім рівнем цифрової компетентності та ймовірною політичною варіативністю. У цьому контексті доцільним видається розгляд зазначеної моделі як концептуальної основи для пілотного тестування, що дозволить конкретизувати її параметри з урахуванням емпіричних обмежень.

3. Розробка Індексу саботажу електронної демократії, викладеного в підрозділі 3.3, є безперечно новаторським внеском. Водночас сама ідея кількісного вимірювання управлінської «інертності» або «опору» містить у собі етичні виклики, зокрема, питання щодо допустимості формалізації таких оцінок у політично складних або кризових умовах. Це відкриває поле для подальшої дискусії про межі управлінської відповідальності та припустимість інтерпретацій на основі непрямих індикаторів.

4. Крім того, було б логічніше інтегрувати Індекс саботажу електронної демократії у блок кейс-аналізу адміністративного опору на с. 133-134, адже саме там наводиться емпірична типологія саботажних дій – від прямих

правопорушень до етичних девіацій. Такий об'єднаний підхід посилив би внутрішню зв'язність аналізу та сприяв би цілісному розкриттю проблеми.

5. У дисертації запропоновано ввести оцінку діяльності регіональних органів публічного управління крізь призму електронної участі, що виглядає слушною ідеєю. Проте викликають окремі зауваження до методології кількісної оцінки, а саме розрахунку частки регіональних рішень, ухвалених за участі громадян через цифрові інструменти (с. 200). Потребує уточнення критерій визначення «значущих рішень», адже віднесення до таких лише бюджетних, кадрових, інфраструктурних та соціальних рішень, хоч і виглядає логічним, має ознаки нормативної довільності. Залишається відкритим питання: чому, скажімо, екологічна політика, регуляторні акти або стратегії безпеки не розглядаються як рівноцінно значущі? Чіткіші аргументи або посилання на усталені класифікації могли б посилити валідність обраного підходу.

Зазначені зауваження не зменшують наукової новизни, обґрунтованості та практичної значущості отриманих результатів і можуть розглядатися як підстави для подальших дослідницьких пошуків у межах обраної тематики.

Висновок. Дисертація Катерини Андріївни Ларіонової на тему «Регіональний контекст розвитку електронної демократії в Україні», є завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке характеризується високим теоретико-методологічним рівнем, науковою та практичною значимістю вирішення поставлених завдань, апробацією отриманих висновків та пропозицій, є належно оформленим, відповідає принципам академічної доброчесності, вимогам спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування.

Дисертаційна робота «Регіональний контекст розвитку електронної демократії в Україні» за змістом, структурою, оформленням, апробацією результатів відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), який затверджений постановою КМУ від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 р. № 283), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки

України від 12 січня 2017 р. № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а автор дисертації – Ларіонова Катерина Андріївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування.

Офіційний опонент:

Кандидат економічних наук,

доцент, доцент кафедри менеджменту,

публічного управління та персоналу

Західноукраїнського

національного університету

Юрій БОГАЧ

Підпис	<i>Юрій Богач</i>
Завіряю:	<i>Анна Семик</i>
НАЧАЛЬНИК ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ	